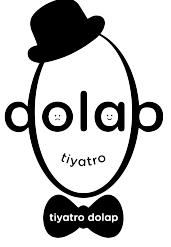

“Bu sayfadaki bilgiler; Haldun Taner, Metin And ve Özdemir Nutku’nun yazdığı Tiyatro Terimleri Sözlüğü (Türk Dil Kurumu Yayınları : 251) kaynak kullanılarak alıntılanmıştır.”

absürt tiyatro [Alm. absurdes Theater] [Fr. thedtre absurd] [İng. absurd theatre]: İnsanın yaşama, doğaya olan uyumsuzluğunu, doğadan kopmuşluğunu sezdirici bir yolla XX. yüzyıl ortasında yeni bir öz ve biçimle veren tiyatro türü. Aristocu anlamda usla bağdaşmaz bir öz ve biçim kullanır. Örn. Samuel Beckett ve Eugene Ionesco'nun ilk oyunları. (Us-dışı tiyatro).

adaptasyon [Fr. adaptation] [İng. adaptation] [Alm. Adaptierung]: 1. Tiyatro için hazırlanmış bir yabancı oyunu, yöresel koşullar gözönüne alınarak uygun biçimde kendi diline çevirmek, çıkartmalar ve eklemeler yapmak. Örn. Moliere'in Scapin'in Dolapları'nın Ayyar Homzo'ya çevrilmesi. 2. Bir romanı ya da öyküyü sahne içinde yeniden düzenleme, derleme.

ad spectatores [Alm. zu den Zuschauern] : Oyunculardan birinin rolden çıkıp seyirciye yönelerek konuşması, nükte yapması. Plautus'un komedyalarında gülünçlüğü sağlama yönünden çok kullanılan, ama sanat açısından sakıncalı görülen tutum. (Seyirciye yöneliş).

analitik yöntem [Alm. an alytisches Drama]: Çözümsel yöntem olayları oluş sırasında trajik çatışmaya götüremeyen, tersine oyuna trajik çatışmadan girip bunun nedenlerini, geriye doğru giderek yavaş yavaş bulgulayan kuruluş yöntemi. Örn. Sophokles: "Kral Oidipus"

antagonist (Yun.) [Alm. Gegenspieler]: Oyun kahramanı ile çatışan, karşı yanı tutan kişi. (Karşıt kişi).

apar [Alm. Beiseite] [Fr. apart] [İng. aside]: 1. Oyuncuların sahnede, seyircilerin duyacağı ama sanki öbür oyuncuların duymayacağı biçimde kendi kendine konuşmaları. 2. Oyuncunun seyirciye dönerek konuşması (Seyirciye sesleniş).

arkaik: Antik'ten önceki ilk eski Yunan kültür akımı.

barok tiyatro [Alm. Barocktheater] [Fr. théâtre baroque] [İng. Theater baroque] : XVI. yüzyılın sonundan XVII yüzyılın sonuna değin süren tiyatro akımı. Aydınlanma çağının "büyük" üslubu ile gelişen tiyatro. Barok tiyatrodaki yenilikler: Salonda localar, sahnede kulisler. Örn. Teatro Farnesi, İtalya'da Parma şehrinde (1619)

basamaklıp tiyatro [Alm. Amphitheater] [Fr. amphithéâtre] [İng. amphitheatre]: Seyir yerinin arkaya doğru basamak basamak yükseldiği tiyatro.

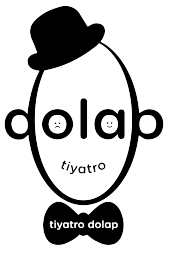
bazende (Körm. O.) : Oyuncu.

beltrame : İtalyan tuluat tiyatrosunda, her söyleneni yanlış anlayan tip.

biçimci tiyatro [Alm. Formalistisches Theater] [Fr. théâtre formel] [İng. formalist theatre] : Özü, ikinci düzeye atarak biçimi önemseyen tiyatro türü. Kimi ülkeler bu tiyatro türünü güdümlü olarak ele alır ;bir araç gibi kullanır.

bildiri tiyatrosu [Alm. informatives Theater] : Günlük konuları belli bir tutumla yansıtan ve seyircide bir etki yaratmayı ödev edinen tiyatro anlayışı.

biyomekanik oyun düzeni [Alm. Bio-mechanische Methode] [İng. bio-mechanical method] : Rus rejisörü Meyerhold'un "Yapıcılık" (constructivist) tutumuna ve onun sahneye koyuş yöntemine verilen ad.

bosko (Tul.) : Sahnede dağlık, açıklık doğayı gösteren arka dekor.

brigella {İt. brigel/a} : Commedia dell'arte türünün bir uşak tipi. Kötü yreкли, kolayca adam öldüren biridir. Kötü görünüşlü bir yarım maskesi vardır.

buf [Alm. Posse] [Fr. bou(fe)] : Açık saçık, güldürücü oyun türü. Bu tür oyunların güldürücü sahnelerinde çoğu kez yüz kıztartıcı durumlar, davranışlar vardır.

bukko [Lat. bucco] : Atellan komedyasında soytarı tipi. Bu soytarının eşi bir aptal tipi olan Makkus'tur.

bulvar komedyası [Alm. Boulevardkomdie] [Fr. comedie de boulevard] : Gişe başarısını ve seyirciyi kolayca kazanmayı erke edinen, hafif komedyalara verilen ad. (Fransa'da yaratıldı).

burjuva oyunu [Al m. Bürgerliches Drama] [Fr. drame bourgeois] : Sıradan seyirciye yönelen, seyircinin duygularıyla oynayan bir oyun türü.

burla [İt. Commedia dell'Arte]: Türünün glnli ara oyunu.

Butafor : Plastik sahne eşiyaı, heykel vb.

burlesk [İt. burlesco] [Alm. Burleske] [Fr. burlesque] : şakacı sözcüğünden gelir. Kaba izgili, kişileri ya da kusurları glnleştiren çoğu kez yerici, taşlayıcı, abartılı bir güldürü eşidi. Amerikan tiyatrosunda kaba ve açık bir gösteri türüne de burleks adı verilir.

büyükler komedyası [Fr. comedie heroique] : Kralları, prensleri ve soyluları konu alan, onları taşlayan oyun, türü.

büyüleyici "sanki" [İng. magic "if"] : Bir oyuncu nun kendi yaşantısı olmayan bir rolü "sanki" sözcüğüyle değerlendirip o rolün gerekli havasına daha iyi girebilmesi için kendini. bylemesi. Stanislavski Yöntemi.

canlı gazete : living newspaper. Gazete başlıklarının konularına dayanan tiyatro türü. İlk kez Amerika'da denen miştir. Epik tiyatro türünde bu biçime başvurulur. Bkz. gazete tiyatrosu.

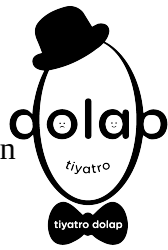
cendere [Alm. Seitcnabdeckung] : Sahne ağzının her iki yanında dekorun boşluk bırakan yerlerini kapama işini gören kanat.

cezvit tiyatrosu [Alm. jesuitentheater] [İng. jesuit theater] : XVI l.yüzyıl ortasından xviii. Yüzyıla değin süregelen dinsel ğretim tiyatrosudur; Barok tiyatro üslubu ile bir benzerlik taşır. Luther'in din reformuna karşı yapılan ve yalnızca katolik ülkelerde görülmü şolan bir tiyatro türü.

cıdıroğlu (T.K.O.) : Anadolu'da oyunları yönetene verilen ad.

commedia del l'arte : İt. İtalyan tulat tiyatrosu. Belirli bir doku içerisinde, bir senaryoya dayanılarak oynanan, içinde tulata bol yer verilen, hareketli, müzikli bir halk komedyasıdır. Oyundaki espri ve hareketler oyun oynandığı sırada oyuncular tarafından uydurulur. Bu türün başarısı oyuncuların tulat yeteneğine bağlıdır.

commedia erudita: (İt.) İtalyan tuluat tiyatrosundan değişik olarak gelişen karakter ve entrika komedyasıdır. Belli bir metni vardır.

curcuna (Ort. O.) : Orta oyununun başlangıcında ya da bu oyundan bağımsız olarak ortaya çıkan sivri külahlı, gülünç giysili soytarıların dansları.

çadır tiyatrosu [Alm. Zeltbühne] : Kimi gezici toplulukların tiyatro alanı çadırlardır. Bunlar büyük çadırlar olup sahneleri ortadadır. Kaynağı XV. yüzyılda olan çadır tiyatrolarının bugünkü benzerleri daha çok, sirklerdir.

çerçeve tiyatrosu [Al m. Rahmenbühne] : Oyun yeri ile seyirci arasında düz bir bağlanı; çizgisi olan bir tiyatro biçimi. İlk kez Roma tiyatrosunda, son kez de Barok tiyatrosunda görülmüştür. Bugün de çok kullanılan bir tiyatro biçimidir.

çevre tiyatrosu [Alm. Rundtheater] : Seyirci lerin ortada buldukları, oyun yerlerinin de seyircilerin etrafına dolandığı bir oyun biçimi. Ortaçağda ilk kez Fransa'da dinsel tiyatrodada: Jean Fouquet' nin minyatürü. Barok çağda, Alman mimarı Furttentbach'da böyle planlamıştır.

çiçek yolu [Alm. Blumensteg] [İng. flower path] : Sahnede seyircilerin ortasına doğru uzayan düzey. Bu yol, kimi kez, salonun arkasına kadar uzar, seyircileri ikiye ayırır. Bu düzeyde de oyunlar oynanır. Japon Kabuki tiyatrosundan alınmış ve Batı tiyatrosunda bunu ilk olarak Max Reinhardt kullanmıştır.

çözümsel yöntem [Alm. analytisches drama]: Olayları oluş sırasında trajik çatışmaya götürmeyen, tersine oyuna trajik çatışmadan girip bunun nedenlerini, geriye doğru giderek yavaş yavaş bulgularan kuruluş yöntemi. Örn. Sophikles "Kral Oidipus".

dadaizm [Alm. Dadaismus] [Fr. dadaisme] [İng. dadaism] : (Çocukların da-da sözcüğünden alınan bir kavram) XX. yüzyıl başlarında (1916 - 1923) Tristan Tzara ve arkadaşlarının İsviçre'de (Zürih'de) ortaya çıkardıkları bir akım; 1918'de Berlin'de, 1923'de de Paris'te. Dil ve estetik kurallarını, bunların denetlemesini, mantık zincirlemesini tanımaz. Sözcük anlamlarına değer vermez. Alabildiğine, bağımsız çağırışmlarla ilkel ve doğrudan doğruya anlatım biçimi arayan bir çığırdır. Sanat etki lerini aynı anda verme sanatı (Simultanite) Cocteau'yu etkilemiştir.

davranı [Alm. Geste] [Fr. geste] { İng. gesture} : 1 . Aristoteles'e göre, tragedyanın altı özelliğinden biri olan davranı 'da yazarı n tragedya kahramanında dört şey araması gerekir :

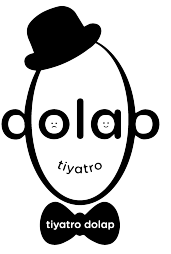
- Kahramanın davranışı iyi olmalı
 - Kahramanın davranışı doğru olmalı
 - Kahramanın davranışı gerektiği gibi olmalı.
 - Kahramanın davranışında bir bütünlük (birlik) olmalı.
2. Sahnede bir oyuncunun yüz ya da gövde hareketleriyle bir anlatıma gitmesi.

delil (T.K.O.) : Anadolu'da oyunları yönetene verilen ad.

deneme sahnesi [Alm. experimentalisches Bühne] [Fr. theatre d'experience] [İng. experimental stage] : Özellikle deneysel oyunlara yer veren tiyatro. Bir de denemeli provalar için kullanılan sahneye bu ad verilir.

deus ex machine (Lat.) : 1. "Makine ile inen Tanrı" anlamına gelir. Eski Yunan tragedyalarının özellikle Aiskhilos'un oyunlarının sonunda, ortadaki sorunu çözmek için gökten inmiş duygusunu sağlayacak bir Tanrıyı temsil eden oyuncu, vinçlerle skenenin çatısından indirilirdi.

2. Bu terim daha sonraları -ve bugün- olayların akışına, gelişmesine dayanmayan, tepeden inme, inandırıcı olmayan çözümler için kullanılmaya başlamıştır. (bkz. tepeden inme.)

diksiyon [Alm. Bühnenausprache] [Fr. diction] [İng. diction]: Tiyatroda duru, seçik, saydam vurgulama ve çı kakra tam uyararak konuşma, güzel konuşma sanatı.

dimension : boyut.

dionysos : Yunan mitolojisinde Tanrı : Zeus ile Semele'nin oğlu ; nereden geldiği kesin olarak bilinmiyor. Kimi Trakya'dan, kimi Anadolu'dan, Yunanistan'a geldiğini söyler. (bkz. Euripides : "bakkar'lar") Bu Yunan Tan rısı, doğa yenileyicisi ve yaşamı n si mgesi olan şarap Tanrısı (Lat. Bacchus)- Dionysos'un karşıtı Apollon Tan rısı olur. Dionysos'un simgesi An/os'dur (nefesli alet). Apollon'un si mgesi Lyra'd ır (telli alet). Bu iki Tanrıdan gelen karşıtlı sanat akı mları üzerinde Nietzsche'nin tiyatro için çok önemli olan bir kitabı vardır: " Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik" (-M üziğin ruhundan tragedyanın doğuşu).

ditirambos [Yun. dithyrambos]: Dionyzos şerefine söylenen, onun yaşamından, acı, tatlı, açık saçık serüven lerinden söz eden koro ezgileri.

dionysia (Yun): Dionysos şerefine kutlanan törenlere verilen ad. Bunlar: 1 . Büyük Dionysia ya da Kent Diyonyasiası; 2. Küçük Dionysia ya da Kır Dionysiası; 3. Lenaia, üzüm töreni olarak üç çeşit olurdu. Kır Dionysiaları ve Lenaia bağ bozumu zamanı Büyük Dionysialar da ilkbaharda Nisan ayında yapılır ve altı gün sürerdi ; dört günü tiyatro temsilleri için ayrı lmıştı. Büyük Dionysialar Yunanistan'ın en büyük törenleri idi.

dolap çeviren : bkz. Entrikacı.

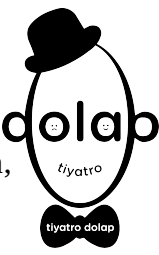
dossenus [Lat. dossenus]: Atellan Komedyasında bilgiçlik taslayan aydın tipi.

dördüncü duvar [Alm. vierte Wand] [Fr. quatrieme mur] [İng. fourthwall] : Sahnenin seyirciye çerçeve biçiminde açılan ağzı. Bu terimi, XIX. yüzyılda, ilk kez Andre Antoine ortaya atmıştır. Antoine, sahnenin seyirciye açılan ağzını saydam bir duvar kabul ediyor, oyuncuların seyircileri görmemeleri ve böylece dikkatlerini tüm kendi rollerine toplamaları gerektiğini savunuyordu. İbsen'in ve Gerhart Hauptmann'ın ilk yapıtları nın sahne düzeni için uygun görülmüştür.

dram (Yun. Drama) [Al m. Drama] [Fr. drame] [İng. drama] : 1. Lirik ve epik yanında üçüncü bir edebiyat türü. Genel olarak tiyatro yapıtlarının konuşma düzeni için kullanılır. 2. Sahnede oynanmak üzere konuşmalı olarak yazılmış karşıt oluşların çatışmasıyla gelişen oyun. 3. Halk dilinde ciddi oyun.

dramaturg [Yun. dramaturgein] [Alm. Dramaturg] [Fr. Dramaturgue] [İng. literary advisor] : Dram yazarlığının tekniğini bilen uzman. İlk anlamı ile : Oyun yazarı ve yönetici. Sonra oyun uzmanı ve eleştirmeni. Şimdiki anlamı ile: Tiyatro yönetkesinin tiyatro bilim ve sanat danışmanı. Başlıca görevleri şunlardır: 1 . Dünya tiyatro merkezlerinde yeni sanat akımlarını gözlemek, buralarda ortaya sürülen yeni yapıtları incelemek ve oyun çizelgesine alınması gerekenleri ana dile çevirtmek. 2. Gönderilen yapıtlar arasından seçme yapmak, yapıtın sahneye aktarılışında edebi değerini korumak, repertuvar için öneri hazırlamak, eski yapıtları yeniden sahneye uygulamak 3. seyirciler için, program dergisini yönetmek, böylelikle de tiyatro çalışmalarını yaymak ve tanıtmak, tiyatro konusunda araştırmalar yapmak 4. Tiyatro arşivini ve kütüphanesini düzenlemek ve yönetmek. Aynı görevler, radyo ve televizyon dramaturgları için de söz konusudur.

durak yöntemi [Alm. Stationentechnik] [Fr. technique episode] [İng. episodic technique]: Bir tiyatro yapıtını perdelerle değil de, duraklarla (tablolarla) kurma yöntemi. İlk kez Orta Çağda dinsel oyunlarda görülmüştür. Ekspresyonist ve anlatımcı (Epik) tiyatro yapıtlarında bu yöntem izlenir.

duygulu komediya [Alm. sentimentales Stück] : Duygusal öğelere yer verip tragedyaya yaklaşan, gelişmesi ile seyirciyi sarsan, kötülüğün yanında iyiliği de belirten, komik öğeyi iki nci planda bırakan, iyinin kötüyü yenişini mutlu sonuçla gösteren komediya türü.

düğüm [Alm. Handlungsknoten] [Fr. noeud] : Oyunda seri mden sonra, olayın ilk çapraştığı, çatallaştığı yer. Olayların düğümlenmesi oyunda gerilimi sağlar.

efekt : Ses ya da ışık yön ünden sahnede etki sağlayan aygıt ya da aygıtların tümü.

efsane gayan (İsi. Tiy.) : İslam ülkelerinde kısa fıkralar anlatan.

ek oyun [İng. afterpiece] : Eski tiyatrodaki asıl oyuna ek olarak oynanan, çoğu kez güldürücü olan kısa oyun.

eksodos (Yun. Exodos - Çıkış) : Antik koronun orkestradan çıkarken oyun bitiminde söylediği şiirli ezgi.

eksotik [Alm. Exotisch] [Fr. exotique] [İng. exotic] : Bir tiyatro yapıtında yabancı ülkelerle ilgisi bulunan (olay, konu, tip, renk vb.)

ekspresyonizm [Alm. Expressionismus - ausdrucks kunst]: Dışavurumculuk: Sanat alanında genel olarak iç yaşantının ve iç gerçeğin dışa vurulması. Bu akım resim sanatında başlamış ve sonra edebiyata geçmiştir. Tipik bir Alman akımıdır.

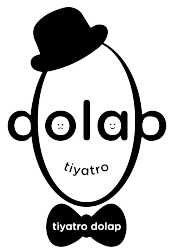
ekspresyonist tiyatro [Alm. Expressionistisches Theater] [Fr. Théâtre expressioniste] [İng. expressionistic theater]: Naturalizmin aşırı doğa kopyacı ığına ve empresyonizmin dış izlenim düzenine karşı bir tepki olarak doğmuş ve 1 910'dan 1 924'e kadar sürmüş bir tiyatro akımıdır. Tiyatro alanında ekspresyonizm, ilk olarak Almanya' da uygulanmıştır. Alman ekspresyonist yazarları, naturalist çevre oyunlarına, empresyonist atmosfer ve d uygu oyunlarına ve simgeli düşünce oyunlarına karşı, iç gerçeği, salt insanı eksen olarak alan oyunlar yazmışlardır. Baba, çocuk, karı, koca, öğretmen, asker gibi çok genel tiplerden hareket eder, bunlara özel nitelikler vermezler. Konuyu tektonik bir örgü yerine kopuk kopuk ancak tüm anlam bakımından ortak bağı olan tablolar sistemi ile işlerler. Naturalizmin, gerçeğe uymuyor sakıncasıyla oyundan çıkarıp attığı monologu, ekspresyonistler, iç dünyanın doğrudan doğruya anlatım ı sayarak yeniden kullanırlar. Ekspresyonist tiyatro, yönetim, dekor ve ışıkta yalınlık arar. Örnek: Hasenc/ever "Der Sohn" (Oğul).

elebaşı (T. K.O.) : Anadolu'da oyunları yönetene verilen ad.

emelya [Yun. emmeleia]: Eski Klasik Yunan. tiyatrosunda tragedyaya içinde oynanan ağır danslar.

empresyonizm [Alm. Eindruckskunst] : Sanat alanında genel olarak dış etkilerin içe vuruluşu, içte izler bırakması ve sanat eserlerini biçimlendirmesi. Akım olarak resim alanında başlamış tipik bir Fransız akımıdır. Sonra edebiyata da geçmiştir (İzlenimcilik).

empresyonist tiyatro [Al m. Impressopnistisches theater] [Fr. Théâtre impressioniste] : 1896 yılında gerçekçiliğe karşı çıkmış bir akımdır. Bu akımın oyunları daha çok söze dayanan, lirik yanı güçlü oyunlar olup simgelerle kurulur. Dural gelişimli olan bu akımın oyunları daha çok ozanca bir tutuma yönelirler. İçine kapanık bir anlatı yoluyla, gerçeği göstermekten çok, onun izlenimini belirtme yoluna giderler. Önce Fransa'da ortaya çıkan bu akımın eğilimi tiyatrodan çok edebiyattır. Örn. Maeterlinck'in oyunları (bkz. havalı tiyatro, İzlenimci tiyatro).

entrika komedyası [Alm. Intrigen-komödie] [Fr. comédie d'intrigue] İng. comedy] : Birtakım dolapların dönmesiyle gelişen komedy türü.

epeysodyon (Yun. Epeisodion) [Alm. Episode] : 1 . Antik tragedyalarda koro ezgi leri arasında oynanan dialoglu bölüm. 2. Ana olaya bağlı, onun daha iyi belirmesi için gerekli ikinci derecede olay. (Oluntu). 3. Ekspresyonist ve epik oyunlarda görüntü bölümleri.

epik tiyatro [Alm. Eposches Theater] [Fr. théâtre épique] [İng. Epic theatre] : İllüzyoncu tiyatronun seyirciyi saran yaşantısı yerine, anlatıcı, belgeleyici, göstermeci bir üslup ile seyirciyi usçu! yoldan bir gözlemci olmaya zorlayan ve seyirciyi olayı yaşatmak yerine onu olayın dışında bırakıp yargı vermesini sağlamak ereğini güden tiyatro türü (Kökleri Orta çağda ve Çin Tiyatrosunda). Önce deneysel yönden Erwin Piscator sonra daha geniş anlamıyla Bertold Brecht'ce kuralları saptanan tür. (bkz. Aristocu olmayan tiyatro).

epilog [Al m. Schlusswort] [Fr. epilogue] [İng. epilog] : Son söz, bağlak. Oyunun bitiminden sonra oyuncuların birinin seyircilere yönelttiği ve oyunu bağlayan konuşma. Örn. Brecht'in "Sezuan'ın İyi İnsanı" ndaki son söz.

episkenyon [Yun. episkenion] : Helenik devirde "Skene" yapılar iki katlı yapılmaya başladıktan sonra ikinci kata verilen ad.

fabula [Lat.-yapıt] : Latin Komedyalarında iki türlü "fabula" vardır: 1 . Fabula palyata bkz. palyata, 2. Fabula togata bkz. Tagata.

fars [Alm. Farce] [Fr. farce] [İng. farce] : İlkel, yalnız güldürme öğelerinden yararlanan, kimi kez inanırlığın sınırını aşan, gülümsemekle yetinmeyip güldürmeyi erek edinen hafif komik oyun (Örn. Ortaçağda "Maitre Pathelin").

fıslayıcı : bkz. Suflör.

fonetik : Dilin ses ve ton eğitimi. Dil ritmi ve konuşma temposu, özel olarak da konuşma dinamiklerini öğreten ve tiyatro için çok önemli bir bilim kolu.

foşgeya (Kar.) : Karagöz oyunu tiplerinden biri olan Ayvaz, Doğu illerinden geldiği için Vanlı Ermeni şivesi ile konuşur ve her tümceye bir "foşgeya" ekler.

frenk (Kar. Ort. O.) : Çoğu kez Rum'dur. Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki Avrupalı gibi giyinir. "ç" ve "ş" leri doğru söyleyemez. Kimi doktor, kimi iş adamı, kimi kez de terzidir.

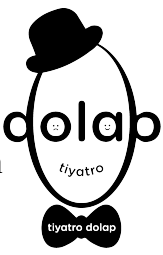
fritelino [İt. fritellino] : Commedia dell'arte türünde uşak tiplerinden biri.

fuaye [Fr. foyer] [Alm. Wandelgang]: Tiyatroda, perde aralarında dinlenme yeri. Yakınında da büfe vardır (Ocak).

furi (Tul): Alkış.

fütürizm [Alm. Futurismus] [Fr. futurisme] [İng. futurism] [İt. Futurismo]: Yirminci yüzyıl başlarında İtalyan yazarı Marinetti'nin sanatta açtığı bir çılgır : " bugünün ve yarının yaşamındaki" izlenimleri kabul eden bir düşünceden doğan yazın çılgır. Tiyatroda da etkisini göstermiştir.

gaco (Ort. O.) : Kadın.

galeri [Alm. Galerie] [Fr. paradis] : Tiyatro yapılarında üst katlar. Seyirci galerinin daha ucuzca ve salmeye uzak olan bölümü (Üst balkon).

gazete tiyatrosu [İng. living newspaper] : Kısa, etkileyici sahnelerle günlük olayları eleştiren ve toplu msal sorunlara değinen gösteri türü. bkz. canlı gazete.

geleneksel tiyatro [Al m. traditionelles Theater] [Fr. théâtre traditionnel] [İng. traditional theatre] : Aristoteles'in tanımlamasına uyan, başı, ortası, sonu (serimi, d üğümü, çözümlü) bul unan, tek olayı dağılmadan anlatan, gerekçe-sonuç ilkesi ile yürüyen, geliri ve ilgiyi tutan olaylar ve durumlarla kurulmuş oyunlara verilen genel ad.

geranos [Yun. geranos] : Eski Yunan tiyatrosunda kişileri havada uçuran ve yeryüzüne indiren vinç bkz. Mekane.

gerçeküstüçülük : bkz. Sürrealizm.

gerçeküstü oyun [Al m. surrealistisches Stück] [Fr. piece surrealiste][İng. surrealistic play] : İlk, 1918'de, Apollinai re'in " Tiresias'ın Memeleri" adlı oyunu için kullanılan bir terim. Gerçekçi, mantıkçı, usçul, alışlagelmiş i mgeleri bırakıp oyuna mantık d ışığı çağrışımlar, bilinç altından kopma ayrıntılar, düşsel öğeler getiren oyun. Örnek : Cocteau'nun "Orphee" si (1926), Antonin Artaud'nun "Kan Fiskiyesi".

gesamtkunstwerk (Al m.) : Tiyatro için bütün sanat kollarının birleşimi. İlk kez Richard Wagner'in "sanat anlayışını" anlatmak için ortaya attığı bir terimdir. Sonradan modern tiyatrodaki çeşitli sanat kollarının eleştirilmesiyle ortaya çıkan tiyatro çalışmaları için kullanılmıştır. . . . Louis Jouvet bu birleşim çalışmaya "theatre complexe" adını vermiştir. bkz. tümçül tiyatro.

giriz (Ort. O.) : "Oyun" karşılığında kullanılan terim.

gişe oyunu f Alm. kommerziel/es Stück] [Fr. piece commerciale] [İng. commercial play]: Kitlenin ilgisini çekmek, kazanç sağlamak amacıyla yazılmış oyun.

golyat vidası [Al m. Goliathgewinde] [Fr. cu/ot d vis goliath] İng. goliath screw]: Dekorlu sahne tabanına tutturulan büyük taban vidası.

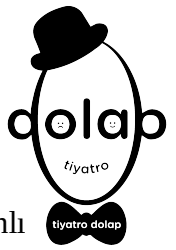
gölge oyunu : Patiska bir perde arkasında yakılan ışık dolayısıyla bu perdeye vuran deriden resimlerin (tasvirlerin) gölgelerinden faydalanarak da oynatılan oyun. Örnek: Çin gölge oyunları ya da Karagöz.

göstermecî tiyatro [İng. presentational] : Tiyatronun iki temel türünden biri ; öbürü : Benzetmecî Tiyatro. Oyunun oyun olduğunu vurgulayan Benzetmecî Tiyatrodaki olduğu gibi gerçek yaşam duygusu vermeyi araç edinmeyen tutum. Örn. Çin Tiyatrosu. Brecht'in Epik Tiyatrosu.

grotesk [Alm. Grotesk] [Fr. grotesque] [İng. grotesque]: Kaba gülünçlüklerden, tuhaf ve olmayacak şakalaşmalardan yararlanan, karşıt görüntüleri, bağdaşmaz durumları şaşırtıcı biçimde birleştiren, söylemek istediğini usculuğa karşı, us'a aykırı yadırgatmalarla veren güldürü biçimi.

habbe (Kar.) : Karagöz, Matiz, Külhanbeyi tiplerince kullanılan ve yemek yemek anlamına gelen terim.

habe (Kar.) : Karagöz ustalarının "ekmek" e verdikleri ad.

Hacıvat (Kar.) : Gölge oyununda Karagöz tipinden sonra ikinci önemli tip. Hacıvat yarı aydın, Osmanlıca konuşmaya özenen, saman altından su yü rüten, kurnaz, çıkarını düşünün bir Osmanlı tipidir.

hafiflik [Alm. Leichtigkeit] [Fr. /egereteJ: Tiyatro konuşmasında, iyi bir heceleme için gerekli olan gücü gizleyen nitelik.

hafif tenor: bkz. tenor. Sınırlı, tiz sesi olan ve daha çok operetlerde söylenen erkek sanatçı.

hagaragort (Tul.) : haile. 1 . Eski Türk tiyatrosunda tragedyaya ve melodrama verilen ad. 2. (Ermenice) Tiran, hain, düşman rolü.

hakivati (isi. Tiy.) : Arap ülkelerinde hikaye anlatıcı.

halk tiyatrosu [Alm. volkstheater] : Halk çoğunluğuna yönelik, yarıöğretici, yarı eğlendirici tiyatro türü. Örn. Reşat Nuri Gültekin'in "Hülleci" si.

ham-hum (Kar.) : Karagöz, Hacıvat ve üçüncü bir tip arasında geçen üçlü bir konuşma düzeni. Bu konuşma "Ham-hu m-şaralop" diye arka tekerlemelerle gelişir.

hamartia (Yun.) : Tragedyada, durumu sezememekten, anlayamamaktan doğan yanılma ve onun gelişmesi ; Aristoteles'e göre tragedyadaki çatallaşmanın nedeni bu yanılmadır.

hameçik : (T.K.O.) (Hamacük ya da Hamecik de denir) İlkel bir kuklaya verilen ad.

han kolu (Ort. O.) : Orta oyuncularından iki ünlü kolun birincisi. Bu topluluğun başında o zamanlar ün yapmış olan Kavuklu Ağah Efendi vardı bk. Zuhuri Kolu.

hanswurst (Al m.) : XVI. yüzyılda, Güney Almanya ve Avusturya'da halk tiyatrosunun cana yakın, tuluat şakaları ile halkı güldüren, 'boğazına aşırı düşkün komiği- Benzer komik tipler: Harlekin ve İngiliz halk komedyalarında Pickelhering.

hanswurst oyunu [Alm. Hanswurstspiel] : Alman karnaval, İtalyan Com media dell'Arte ve İngiliz gezici tiyatro oyunlarından oluşup gelişen tuluat farsları. Bu farsların ekseni hazırcıevap, hareketli ve obur bir komiktir. XIX. yüzyılda, Avusturya'da Raimund ve Nestroy ile yüksek edebi biçimini almıştır.

hatem (Kar.) : Gölge oyunumuzda çalınan zile Karagöz ustalarının verdiği ad.

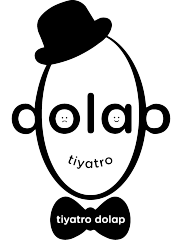
hatem kerizi (Kar.) : Oyunun sonunda çengi oynatmaya Karagözcülerin verdikleri ad.

hay (Kar.) : Karagözcülerin "Ermeni" ye verdikleri ad.

hayali (Kar.) : Gölge oyunu ustalarına verilen unvan.

hayal perdesi (Kar.) : Karagöz oyunlarında kullanılan perde. Buna " Lu'b-i Hayal", "Hayal-i Zı/" ya da "Şeyh Küşteri Meydanı" da denir.

hayal sandığı (Kar.) : 400 Karagöz oyunu tasviri eksiksiz bulunursa buna "Hayal Sandığı" denir.

heleşek çekmek (T.K.O.) : Anadolu'da dans etmek anlamına.

hımhım (Kar.) : Genizden konuşan bir Karagöz oyunu tipi.

hırbo (Kar.) : Karagözcü argosunda taşra tiplerinin tümüne bu ad verilir.

hipokritos : (Yun. Hypokritos - cevap veren) Thespinin M.Ö. 534'te Koro içinden birini ayırıp koroya karşılık verdirmesi üzerine bu oyuncuya verilen ad. Eski Yunan tiyatrosunda ilk oyuncunun doğuşu böyle olmuştur. Antik Yunan tiyatrosunda, tek başına koronun karşısına dikilen oyuncuya verilen ad. - Atina'da M.Ö. 534 yılında Thespis, ditirambuslu korodan ayrılıp onun karşısına geçince, ikili konuşma ile beraber oyuncunun da başlıbaşına olan varlığı belirmiş oldu.

ıra oyuncusu : bk. karakter oyuncusu.

ışkırlak (Kar.) : Karagöz'ün külahı.

ibiş : (Tu l. Kuk.) Eski tuluat oyunlarında çoğu kez uşak rolünü oynayan komik.

illüzyon tiyatrosu [Al m. /usionstheater] [İng. Illusionistic] : Başlıca iki tiyatro anlayışından biri. Bu tür oyunlar, seyircinin, dramatik yönden, sahnedeki olaylara onları yaşıyormuş gibi katılmasını sağlar. (bkz. benzetmeci tiyatro.)

Japon tiyatrosu : Belli bir yabancılaştırma ile oynanan oyunlar, (Çin tiyatrosunda olduğu gibi) Bütün tiyatro öğelerinden (müzik, dans, ezgi, mimik, hareket, maske, giysi vb. .) yararlanır. Stilize dekor ve simgesel eşyalar kullanılır. Batı tiyatrosu Japon tiyatrosundan "çiçek yolunu" ve döner sahneyi aldığı gibi, yabancılaştırma etmenini de aktarmıştır. (bkz. kabuki, "no" tiyatroları.)

jest [Al m. Geste] [Fr. geste] : Çoğu kez alışlagelmiş ve kalıplaşmış vücut hareketi. Oyuncunun ya da hatibin kullandığı hareketler.

zoruri (Jap.) : Kukla tiyatrosuna verilen ad.

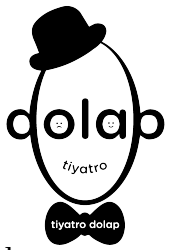
kabare tiyatrosu [Alm. Kabaretheater] [Fr. cabaret] [İng. Cabaret] : İğneleyici, yerici, taşlayıcı (daha çok aktüel olan) konuları kapsayan skeçlerin oynandığı, monologların, şarkıların ve şiirlerin söylendiği küçük tiyatro. Bu tür tiyatro, ilkin 1881 yılında ressam R. Salis'in Monmartre'deki "Chat Noir" adlı kahvehanesinde başlamıştır. Berlin'de 1901 yılında Alman sanatçısı E. V. Wolzogen "Übertritt" adında benzeri küçük bir tiyatro kurmuştur. Birkaç yıl sonra da Max Reinhardt "Schall und Rauch" adlı bir Kabare tiyatrosu yönetmiştir.

kabuki (Jap.) : Ka - Ezgi, Bu - Dans, Ki - Beceriklilik sözcüklerinin bir araya gelmesinden ortaya çıkan Kabuki soyluların tiyatrosu olan "No" ya kıyasla günlük yaşama yönlü Halk tiyatrosu.

karakter oyuncusu [Alm. Charakterspieler, İng. character actors] : Davranışları, sesi, yürüyüşü, giyimi ve makyajı ile özellikle kendinden daha yaşlı, ya da yabancı bir kişiyi canlandıran oyuncu.

karşıt kişi : bkz. Antagonist.

kasperle tiyatrosu [639 - 651] : hep iyilikle sıyrılmaması bilen halk çocuğu görünüşü ile Kasperle, daha sonra çocuklar için kukla oyunlarının sevilen bir kahramanı durumuna gelmiştir.

katabasis (Yun.) : Düşüş. Dönümden (bkz. peripetie) son raki olayların gerilim yönünden gevşeyişinde, bir iniş durumu almasına Aristoteles'in Poetika kitabında verdiği ad.

katarsis (Yun. Katharsis - iç arınma) [Alm. Reinigung] : Seyircilerin olmayacak tutkularından arınmaları. Bu da ancak duyulan korku ve acıma duygusunun uyandırılması ile olabilir. Aristoteles'in "Poetica" adlı eserinde kullandığı bir terimdir. Dehşet ve acıma duygularının seyirciyi içsel bir arınmaya götürdüğünü önerir.

kavuklu (Ort. O.) : Orta oyunun Pişekar ile söz düellosuna giren, Orta oyununun en önemli tipi. Kavuklu, dilimli ve sarıklı bir kavuk, kırmızı çuhadan kaftan giyer. Eski adı Nekre'dir. Kavuklu'nun peşindebir cüce ya da kambur bulunurdu (bkz. Nekre.)

kayarto (Ort. O.) : Zenci cariyeye, halayık.

kerteleme [Alm. Steigerung] [Fr. gradation] [İng. gradation]: Bir oyunun duygu, akımında yükselme, artma.

kerteleme gediği (YUn. Antiklimax) [Alm. Antiklimax] [Fr. Anticlimax] [İng. antic/imax] : Oyunun -duygu bakımından- doruk noktasından sonra yeni bir durum yaratan eylem, yeni bir duruma geçiş.

kanstruktivizm (683 - 695] : yeniliğini, tazeliğini koruyabilmiş yapıt. " Klasik" terimi, aynı anlamda kullanılabilir.

klasik komedy [Alm. K/assische komödie] [Fr. comedie classique} İng. classical comedy] : Fransa'da XVII. (Moliere), Almanya'da XVIII. yüzyıl (Lessing) komedy türü.

komedy [Alm. Komödie] ffr. comedie] [İng. comedy] : Yun. Comos Cümbüş, alay, Ode (-Ezgi) Güldürücü oyun türü. İnsanların, olayların ve durumların gülünç yanlarını ele alıp işleyen oyun türü. Kaba ve alaylı olmayan komik bir tiyatro türü. İnsanları gülünç duruma düşürmeyip, onların ancak zayıf yanlarını belirtir. Gülmeyi bu anlayış yaratır ve neşeli bir gülmedir yarattığı. Örn. başlangıçta Antik çağa, Aristophanes ile Plautus ve Terentius' un eserleri. Doruk: Shakespeare ile Moliere. Alman Tiyatrosundan da "Minna von Barnhelm" ile Kleist'in " Der zerbrochene Krug (Kırık Testi).

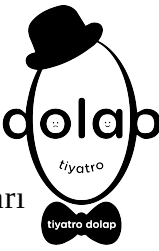
komik-i şehi r (Tul.) : Türk Tuluat tiyatrosunda en usta olmuş oyuncuya özel bir törenle verilen onurlu ünvan. Örn. Komik-i Şehir Naşit

kondüvit [Alm. Inspizient] ffr. conduite] [İng. call boy] : Sahneye çıkma sırası gelen kişileri uyarmakla görevli kimse.

konstruktivizm [Alm. Konstruktivismus] ffr. constructivisme] [İng. constructivism]: Modern resim sanatından gelen bir kavram – konuyu konstruktiv tiyatro [696 - 707] teknik bir temel üzerine biçimlendirme. Örn. Le Corbusier, Leger, Schlemmer'in yapıtları.

krep [Alm. Bastkrepp] : Bıyık, sakal, kaş yapmak için özel olarak hazırlanmış kıllar.

kulis [Al m. Kulisse] [Fr. coulisse] [İng. wings] : 1. Sahnenin iki yanında dekoru perspektif yönünden tamamlayan ve derinliği veren yerleri değişebilen çerçeveler. (Barok çağında, İtalya'da, ilk kez kullanılmıştır). 2. Bu çerçeveler arasında oyuncuların sahneye girip çıktıkları boşluk.

lazzi (İt.) : Commedia dell'Arte oyuncularının güldürücü eylemleri.

leitmotiv [Alm. laytmatif]: Konuyu ve olayları yürüten motif. Müzikte Richard Wagner'in operalarında her kişinin niteliğini gösteren melodi.

libretto (İt.) [Alm. opantextbuch] [Fr. livre] : Opera, operet ve benzeri oyunlar için, müziği değerlendirmek ereğiyle kaleme alınmış yapıt (Betikçe).

lirik oyun [Alm. musikalisches Drama] [Fr. drame lyrique] [İng. Lyrica/ drama]: Baştan başa ya da yer yer müzikli olan oyun. Fransa'da opera için terimdir.

manuskript [Alm. manuskript] [Fr. manuscrit] [İng. Manuscript] [Lat. manuscriptus]: El yazısı. Genel anlamda: El yazısı ya da makine yazısı olarak sahne oyununa temel olan yapıt.

meddah (Körm. O.) : Gülünç öyküler anlatan ve taklitler yaparak bir olayı canlandıran sanatçı. Omuzunda bir mendil, elinde bir sopa vardır.

melodram [Alm. Melodrama] [Fr. melodrame] [İng. Melodram]: 1 . Eski anlamıyla, kimi yerlerinde müzik çalınan, ama sözleri ezgili olmayan sahne yapıtı. 2. Bugünkü anlamıyla, pek acıklı rastlantılar üzerine kurulmuş, kolay etki olanaklarına baş vuran aşırı duygulu acıklı oyun.

men (Jap.) : "No" tiyatrosunda baş rolü oynayan oyuncunun taktığı maske.

mim [Yun. mimos] [Lat. mimus] [Alm. mimus] [İng. mime]: Sözcük anlamıyla "oynamak" ve "oyuncu". Gülünçlükler yapan sözsüz oyunu. 1 . Sözsüz oyun metni, 2. Latin tiyatrosunda çeşitli hüner gösteren ve gülünçlükler yapan tuluatçı.

mimesis (Yun.) : Sözlük anlamıyla öykünme (taklit). Platon (Eflatun) ile Aristoteles'in kullandıkları bir terimdir. Eflatun "Devlet" adlı yapıtında bu sözcüğü daha çok genel anlamda, yani "öykünme" anlamında kullanılır.

mimik [Alm. Mimik] [Fr. mimique] [İng. mimicry] : Yunanca "mimos" sözcüğünden gelir. Düşünceleri, duyguları yüz ve gövde anlatımı ile vermek sanatı.

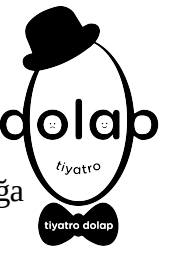
mitos [Alm. Mythos] [Fr. mythe] [İng. myth] : Tarih öncesi tanrıların yaşamlarını ve kahramanların serüvenlerini anlatan ve bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini dolayısıyla yansıtan efsane.

mizansen [Alm. Jnszenierung] [Fr. mise en, scene] [İng. Direction] : Sahneye koyucunun belli bir oyun için oyuncularını düzene alması ve onları oyuna uygun bir uyum içine sokması için yaptığı hazırlık, çalışma. (Oyun düzeni, Sahneye koyma).

moloz (Körm. O.) : Türk Tuluat Tiyatrolarında figürana verilen ad.

motif [Lat. motivus - gütmek] [Alm. motiv] : Güdü. Birçoğu yanyana gelerek bir tiyatro yapıtını geliştiren ve kendi başlarına birer varlık olan öge. 1 . Motif ikiye ayrılır : a) Ana motif (bkz. leitmotiv), b) Yan motif. 2. Yazara işlemek üzere gereği aldırnan neden. 3. Oyuncuya oyunda davranışını yaptıran neden.

m.s.: Yazarın ilk, orjinal metni ; üzerinde düzeltmeler yapılmış, temize çekilmemiş nüshası. "Manuscript" Kısaltma. (bkz. Manuskript.)

naturalizm [Al m. Naturalismus] : Doğacı akım. Sanat alanında 1880 - 1900 yılları arasında, doğa bilimleri üzerine kurulan insanları, kalıt, çevre ve toplumsal durumuna göre inceleyen ve biçimlendiren akım. Bu akım Zola, Tolstai ve Dostayevski'nin romanlarından çıkmış ve drama da geçmiştir. (Örn. Ibsen ve Gerhart Hauptmann).

naturalist tiyatro [Alm. Naturalistisches Theater] [Fr. théâtre naturel/iste] [İng. naturalistic theatre] : Ayrıntıları doğayı örnek alarak işleyen bu tiyatro türü, yaşam gerçeğini en küçük ayrıntısına varıncaya dek işler. Tartışma açacak konuları ele alır verirdeler. Küçük adamın varlığını bilimsel yoldan göstermeğe çalışır. Bu akım üzerinde XIX. yüzyıl sonu düşüncesinin, özellikle "pozitivist" felsefenin büyük etkisi olmuştur. Zola'nın etkisi altında Fransa'da Andre Antoine'nin "Théâtre libre" i, Almanya'da Otto Brahm'ın "Freie Bühne" si, kurulan ilk naturalist tiyatrolardır.

no oyunu (Jap.) [Alm. No-spiel] [Fr. no drame] [İng. no drama] : Japonya'da, Aristokrat ya da savaşçı sınıf (Samurai'ler) için oynanan ezgili, danslı, dinsel niteliği olan en eski oyun biçimi. "No" oyunu'nda her sözcük, her hareket en ince ayrıntısına değin değerlendirilir.

nümayiş (İsi. Tiy.) : İran'da halk tiyatrosuna verilen ad.

oda tiyatrosu [Alm. Zimmertheater] : İkinci Dünya Savaşından sonra, yersizlikten doğmuş en dar yerlerin (odalarını) tiyatro biçimine sokulması. Bu tip tiyatrolar az kişili, etkisi ince ayrıntılara ve diyaloglara dayanan özel bir oyun çeşidine yol açmıştır. Örn. Borchert " Draussen vor der Tür" (Kapıların dışında).

okuma oyunu [Alm. Lesestück] [İng. c/oseit drama] : Yazarınca oynanmak için değil , okunmak için yazılmış oyun. Sahne gereklerine önem vermeyen oyun. Konusu teknik güçlüklerle kurulu, çok kişili, çok dekor isteyen, oynanmaya elverişli olmayan oyun. Örn. Hümanistlerin "Dialog" ları.

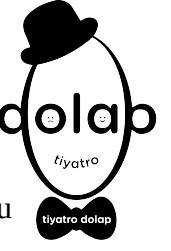
onkos (Yun.) : Eski Yunan oyuncularının kullandıkları peruka ya da başlık.

onnamoto (Jap.): "No" Tiyatrosu'nda kadın maskesine verilen ad.

opera (İt. Opera - yapıt) [Alm. Oper] [Fr. drame lyrique]: XVIII. yüzyıldan bu yana, metni, orkestra eşliğindeki insan sesi ile yürütülen müzikli oyunlara verilen ad. Floransa'lı soylu kişilerin "Camerata" topluluğunca eski Yunan oyunlarını yeniden yaşatmak çabasıyla ortaya çıkmış bir türdür. Koronun eşliğinde ezgilerle beslenen eski Yunan oyunları örnek alınarak " Daphne" adlı ilk operayı, Ottavio Rinuccini yazmış ve Jacopo Peri bestelemiştir. Bu ilk opera, 1597 yılı karnavalında Floransa'da oynanmıştır.

operet (İt. Operetta - Küçük opera) [Alm. Operette] [Fr. Operette]: Müzikli komedi. Kalıplaşmış kişilerle (çoğu kez tiplerle) yazın (edebiyat) değeri olmayan bir olayla, akıcı, ince, hafif ve renkli melodili oyun türü. Daha çok eğlendirici niteliği vardır. Viyana'dan gelmiştir.

ortaçağ tiyatrosu [Alm. Mittelalterliches Theater]: İki döneme ayrılır : 1 . Kilise içi oyunları (800 - 1200) gradualist anlayışa dayanır. (Gradualismus : gradus= basamak) insanı basamak basamak Allaha yaklaştıran dünya düzeni bkz. kilise içi oyunu. yaklaştıran dünya düzeni. 2. Kilise dışı oyunları (1200 - 1500). Gotik Çağ: Nominalist anlayışa dayanır (Nominalismus : nomen=adlandırma). Gerçekçiliğe doğru gidiş. Ortaçağ tiyatrosu ; antik örneklerle bağlanmaksızın gelişmiştir. Her şeyden önce ikinci dönemde (Nominalist) tiyatro tarihinin en büyük akımı olmuştur. Oyunlara hemen hemen kentin bütün halkı seyirci ve oyuncu olarak katılmışlardır. İkinci dönemde, aynı zamanda oyunlar özel niteliklerini almağa başlamışlardır.

orta oyunu : Ortada oynanan ve tuluata dayanan halk oyunu. Bu oyunların iki baş kişisi Kavuklu ile Pişekar'dır. Güldürme, onların söz oyununa, hazırcevaplığına, yanlış anlayışa dayanan konuşmalarına ve oyunun öbür tiplerinin şive taklidlerine dayanır. Kimi oyunlarda güldürme ögesi açık saçıklığa kadar gider. Belli tipler, belli giysiler giyerler. Dekor olarak bir paravana (bk. yeni dünya) bir de alçak iskemle ya da tezgah vardır.

otoko (Jap.) : " No Tiyatrosu" nda erkek oyuncunun maskesi.

oyuncak tiyatro [İng. toy theatre] : XIX. yüzyılın ilk yarısında, İngiltere'de, William West, o zamanın oyunlarını, kartondan yaptığı ve giysiler ile göstererek yarattığı bir tiyatro türü. Çok tutulan "oyuncak tiyatro" bugüne değiny aşamıştır. Örn. çarşılarda satılan perspektifli çocuk kitapları bu tutumu sürdürmektedir.

öğretici dram [Alm. Schu/drama] [Fr. piece didactique] [İng. Didactic play]: Ortaçağda, öğrencilere Latinceyi öğretmek ve bellek temrini yaptırmakla onları rahat ve kıvrak hareketlere alıştırmak için d üzenlenen, okul oyunlarına verilen ad. Örnek: Terentius Tiyatrosu

öğretim oyunu [Al m. Lehrstück] : Belli bir konuyu, bir durumu öğretmek, seyirciyi bu görüş için kazanmak ereği ile hazırlanmış oyunlara denir. Örn. Brecht'in öğretim oyunları

ölü nokta [Alm. Todespunkt] [İng. dead point]: Meiningen Dükü II. Georg (1826 – 1914), sistemli tiyatro çalışmalarında, biraraya getirdiği tiyatro topluluğu ile sahnede, karşılıklı yeni bir hareketlilik yaratmıştır. Bu terimi sahnede karşılıklı hareketin tam ortası için kullanmıştır.

öncü oyun [Alm. Avantgarde] [Fr. avant garde] [İng. avant garde]:

Geleneksel tiyatrodan ayrılan, kuruluş ve anlatım yönünden yenilikler getirmek isteyen oyun.

öncü tiyatro [Alm. avantgardistisches Theater] [Fr. thedtre d'avantgarde] [İng. avant-garde theater] : Herhangi bir akımda ya da dönemde birtakım yenilikler getiren tiyatro. Öncü oyunlar sunan, onları yaygınlaştırmağa çalışan tiyatro.

öndeyiş [Yun. prologos] [Alm. Prolog] [Fr. prologue] [İng. Prologue]: Oyundan önceki bölüm. Antik tiyatro döneminde Euripides'in, tragedya'ya; Plautus'un da komedyaya getirdikleri söz. Oyuna konu olan olaydan önce geçenleri özetler. Modern tiyatrodan önce oyunun anlamı üzerinde bilgi verir.

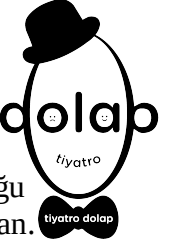
önoyun : Bir oyunun bütününe bağlı, ama oyunu aydınlatıcı nitelikte, sözsüz ya da sözlü olarak oynanan ön bölüm.

önörgü [Alm. Kanevas] [Fr. cannevas] [İng. pettern] : 1. Konunun ana çizgisi. 2. Tuluata dayanan tiyatrodan senaryo.

örgü [Alm. Kannevas] [Fr. cannevas] [İng. structure] : 1 . Oyun dokusu, işlenişi, çatısı. 2. Konunun ana çizgisi. 3. Tuluata dayanan tiyatrodan senaryo.

örtmecilik [Alm. Eupheismus] [Fr. eupheisme] [İng. eupheism]: Kişilerin bir duyguyu olduğu gibi değil de, dolambaçlı, üstü örtülü olarak belirtme durumu.

özdeşleme [Alm. identifizierung] [Fr. Identification] [İng. identification] : 1 . Oyuncunun canlandırdığı oyun kişisiyle kendini bir duyması. 2. Seyircinin sahnedeki oyuncularından biriyle, çoğu zaman kahramanla bir tutup onun başına gelenleri gerçekten yaşıyormuş duygusuna kapılması; yanılısamaya (illüzyona) dayanan tiyatronun baş ereğidir.

özenci : Hevesli, amatör.

özenci oyuncu [Alm. Amateurspiefer] [İng. non professional actor] : Meslekten olmayan, çoğu kez para karşılığında olmadan, sırf hevesinden ötürü oynayan kimse. Kişisel beğenisi için oynayan. Acemi, toy kişi.

pabuç sektirmek (Ort. O.) : Kavuklu'nun zor olan bir gösterisi ; pabucu düşürmeden sektirmek.

palanga (Ort. O.) : Oyun alanı .

palavracı asker Lat. Mi/es Gloriosus (Plautus) : Latin komedyasının durmadan böbürlenen, yüksekten atan, farfara, o oranda da korkak bir asker tipi. Hemen herkesten dayak yer. Latin komedyasından sonra çeşitli komedyaya türlerinde bambaşka adlarla sık sık karşımıza çıkar: Commedia dell'Arte türünün Kukuruku, Kapitano, gibi tipleri

palyata komedyası [Lat. fabula paliata] : "Yunan Mantosu" anlamındaki "Pallium" sözcüğü nden gelen bu terim, Roma tiyatrosunda Yunan giysi, töre ve konularından etkin bir akımın adıdır, olaylar hep Yunanistan'da geçer. (Örn. Plautus komedyaları)

panayır tiyatrosu [Alm. Jahrmakts theater]: Panayırlarda, oraya gelenleri eğlendirmek üzere kurulan, kaba çizgili, bazan açık saçık güldürüler oynayan topluluk.

panç ile cudi [İng. Punch and Judy] : İngilizlerin geleneksel kukla oyunu. Panç (Pulçinella'nın etkisi) çirkin bir kamburdur, kocaman bir burnu ve göbeği vardır. Cudi de onun karısıdır. Günlük konuları ele alıp yeren, taşıyan bir halk kuklasıdır.

pantomima: Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi tiyatrolarında oyunlar arasında oynanan sözsüz oyun.

panola (Ort. O.) : Tefe verilen ad.

pantalone (İt.) : Commedia dell'Arte türünün bön, aldatılan baba ve koca tipi. Yaşlıdır. Venedikli bir zengindir. Mesleği çoğu kez tüccarlıktır. Arasına da soylu kişi olarak görülür. Kendinden genç kadınlara aşık olur, ama onlardan yüz bulamaz. Giysisi önceleri kırmızı, sonraları kara bir pelerin, yarım maskedir. Ak, sivri bir keçi sakalı vardır.

pantomim [Yu n. pantomimos] [Alm. Pantomimus] [Fr. Pantomime] flng. mime]: "Her şeyi öykünen" anlamına gelir. Düşünceleri, duyguları sözsüz olarak çoğu kez koro ya da müzik eşliğinde, dansla ya da hareketle ve yüz anlatımı ile yansıtmayı erek edinen oyun türü.

pantomim sanatçısı [Alm. Pantomime]: Sözsüz oyunda oynayan, özel bir eğitimden geçtiği için yüz ve gövde anlatımı bu oyuna yatkın sanatçı. Örnek : Marcel Marceau.

papara (Ort. O.) : Zurnanın adı.

pappus (Lat.) : Atellan komedyasının yaşlı adam tipi.

parabase [Yun. parabasis] : Antik Yunan tiyatrosunda eski komedyada döneminde oyunun yanılması ("illüzyon" unu) bozma bahasına, koronun, maske çıkarıp doğrudan doğruya seyircilere seslendiği,yazarın sözcülüğünü yaptığı, tanrıları övdüğü, düşmanlara, sevilmeyen kimselere ve kurumlara sataştığı, saldırdığı ara sözleri.

parlatma provası fAlm. **Auffrischungsprobe**] [İng. **polishing rehearsal**]: "Parlatma çalışması" da denebilir. Oyun seyirciye sunulduktan sonra, aksayan, unutulmuş yerleri yeniden düzenlemek için yapılan ara provası.

parodi (Yun. **Paro-ode = Karşıt ezgi**), [Alm. **Parodie**] [Fr. **parodie**][İng. **parody**] : Ciddi sayılan bir yapıtın bir bölümünü ya da tümünü alaya alarak, biçimini bozmadan ona bambaşka bir öz vererek biçimle öz arasındaki bu ayrılıktan gülünç etki çıkaran tür. Parodi, bir olayı ya da önemsenen bir kişiyi aynı tutumla gülünçleştirir.

parsa (Tul.) : Oyundan sonra seyirciden toplanan para.

paso (İsp.) : XVII. yüzyılda, İspanyol tiyatrosunda çok tutulan, tek bölümlük, gülünçlü oyun. Bu oyunun bulucusu İspanyol yazarı Lope de Vega'dır

pastav (Ort. O.) : Pişekar'ın elinde bulundurduğu ve sık sık kullandığı "şak şak" diye ses veren tahtadan maşa, ya da içi ayrık tahta.

pastoral oyun {Alm. **Hirtendrama**] [Fr. **drame pastorale**] [İng. **Pastoral drama**]: Rokoko çağında, saray üyelerinin ve yüksek sınıf halkın sevdiği bu oyun türü, konusunu mitolojilerden ve çoban masallarından almıştır.

patiyoy (İsp. **Patio**) : Sahnesi ortada olan tavanı açık İspanyol tiyatrosu.

peciz (Kar. Ort. O.) : " Ev" e verilen ad.

peniz (Ort. O.) : Söz.

perde [Alm. **Akt, Vorhang, Leinwand**] [Fr. **acte, rideau, toile**] [İng. **Act, curtain, screen**]: 1 . Bir oyunda konunun ana parçalarından her biri. İlk kez Seneca bölmüştür. Beş perde - beş bölüm. 2. Tiyatronun sahneyi seyirciye açan ve kapayan perdesi. İlk kez Roma ve Barok tiyatrolarında kullanılmıştır. 3. Bundan başka da bugünkü Tiyatroda çeşitli perde biçimleri var : a) Kulis perdesi, b) Projeksiyon perdesi c) Arka perde, fon perdesi, ufak perde. d) Ses perdesi : seste pesliği ve tizliği gösteren kesimler.

perde bölümlü oyun [Al m. **Aktstück**] : Dramatik olayı genel olarak üç ya da beş perdeye bölen kuruluş biçimi. Sonraları bunların yerini bir ya da iki bölümlü oyunlar almıştır.

perde gazeli (Kar.) : Karagöz oyu nu başlamadan önce Hacivat'ın söylediği gazel.

perde küsat etmek (Kar.) : Karagöz perdesini kurmak.

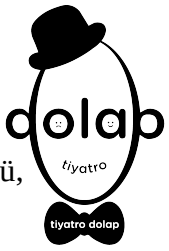
per nobl [Fr. **pere noble**]: Tuluat tiyatrosunda yaşlı adam, baba.

peripeti (Yun. **Peri peteia = beklenmedik dönüm**) [Alm. **Peripetie**] : Aristoteles'e göre, oyun kahramanının alın yazısında beklenmedik bir değişme. Bahtın dönmesi.

peyk (T.K.O.) : Anadolu'da oyunları düzenleyene verilen ad.

pişbop (Kar.) : Beberuhi'nin Karagözcü argosundaki adı.

pişekar (Ort. O.) : Orta oyunu başladığı zaman ilk gözüken tip. Başında dört dilimli ve dört renkte (kırmızı-mavi-sarı-kara) bir başlık taşır. Mavi ya da sarı çuhadan kara kürkle donanmış bir cüppe,

bir de çakşır giyer. Ağır ağır, güçlkle yürüyömuş gibi sahneye çıkar. Orta oyunu'nun götürücüsü, düzenleyicisi gibidir.

piyav (Ort. O.) : Düşünce, fikir.

piyero [Fr. pierrot]: Klasik Fransız tiyatrosunda, İtalyan tuluat tiyatrosunun etkisiyle çıkmış romantik bir soytarı tipi.

plastik: Oyuncu oynarken yumuşak, uyumlu bir hareket sırasıyla -gereği ne göre- gövdesini ve gövde organlarını kımıldatacaktır. Stanislavski yönteminden.

poetika [Yun. poetika]: Aristoteles'in şiir, dram sanatı, epik konuları kapsayan ve kurallar öneren kitabı. Bu kitabın komedyaya üzerine olan bölümü ele geçmemiştir. Aristoteles, bu kitabı M.Ö. 363 - 360 yıllarında yazmıştır.

prodesse et delectare (Lat. - yararlı olmak ve eğlendirmek) : Horatius'un Ars Poetika'sında geçen bir deyimın kısaltılmış biçimidir. Yazarların, seyirciyi, hem eğlendirmesi, hem de hayal için yararlı yapıtlar vermesi gerektiğini savunan kuram.

proskene (Yun. Proskene = Skene'nin ön yanı) : Eski Yunan tiyatrosunda esas oyun yeri. Bugünkü tiyatroda ön sahne.

protagonist (Yun. prot= birinci, agonist=yarışçı) : Kahraman. Oyunun baş kişisi

prova [Alm. Probe] [Fr. repetition] [İng. rehearsal]: Bir oyunu düzenli ve disiplinli bir yolda ortaya çıkarabilmek için yapılan ön çalışma. Sırasına göre : okuma "(tonlama)"-, "sahne"-, "teknik" (dekor, kostüm) ve "genel" provalar vardır.

p.s. [Fr. côte cour] [İng. prompt side]: İngilizcede "Prompt side" teriminin kısaltılmışıdır. Sahnenin fıslaycısı (suflör) yanını gösterir. Seyirciye göre sahnenin solu.

psikodram (Yun. monos = tek) [Alm. Psychodram] [Fr. Psychodrame] [İng. psychodrama] : Bir tek kişinin içinde geçen ruh savaşını canlandıran monodram. Örn. jean Cocteau'nun İnsan Sesi.

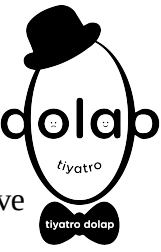
pulçinella [İt. pulchinella] : Commedia dell'Arte türünün alık uşak tipi. Napolili, kanbur ve gaga burunlu bir soytarı olan Pulçinella'nın kaynağı Latin komedyasında Makkus'a kadar gider.

pulitzer ödülü [Alm. Pulitzer-Preis] [İng. pulitzer award]: 1847 - 1911 yılları arasında yaşamış olan Joseph Pulitzer adına başlatılmış bir yarışma ödülüdür. Her yıl en iyi Amerikan oyununa ve romanına verilir. Bu ödülü ilk kazanan 1918 yılında Eugene O'Neill olmuştur.

purim oyunu [Alm. Purim-Feier] [İng. purim play] : Mart başında Yahudi törenlerinde oynanan oyun türü. Tek bölüm olup kutsal kitaptaki "Ester" bölümünü ele alır. Bu tür oyunlarda ezgiler, danslar, gülünç sahneler bulunur.

pusat (Ort. O.) : Giysi.

realizm [Al m. Realismus]: Lat. realis = nesnellik, gerçeğe uygunluk. XIX. yüzyıl ortalarında, sanat alanında, doğa bilimleri, teknik vesanayı leşme sonucunda ortaya çıkan sorunlar ele alınmıştır : bireyin topluluğa olan ilişkisi ve çevresine uyu munu nesnellikle inceler.

Darvin'in ve Heckel'in yapıtları ile de bilimsel temel kazanır. Üslup akımı olarak klasik sanatın ülkücülüğünden ve romantizmden dönüştür. Bu sanat üslubunda insan, günlük yaşamında, işinde ve topluluğa olan doğal ilişkileri içinde gösterilir.

realist tiyatro [Alm. realistisches Theater] [Fr. theatre realiste] [İng. realistic theatre]: Olayları, kişileri gerçekçi bir görüşle ele alan tiyatro türü. XIX. yüzyılın ortasından bu yana güç kazanmıştır. Karakterler, psikolojik bir doğrulukla incelenir. Konuşma düzeni, belli bir mantık gelişimi içindedir. Konu, doğrudan doğruya hayattan alınır. İlk gerçekçiler Almanya'da: Büchner. Fransa'da: Dumas Fils.

repertorio: İt. Commedia dell'Arte'de öğüt ya da tirada dayanan sözler.

repertuar fAlm. Spielplan] [Fr. repertoire] fİng. repertory] : Oyun planının incelenmiş, seçilmiş o dönem oynamaya elverişli görülüp oynanış için hazırlanmış oyun listesi (Oyun çizelgesi).

replik [Fr. replique]: 1. Oyuncunun, sözü karşısındakine bırakırken söyleyeceği son söz. 2. Oyunda, karşısındakinin sözüne gerekli karşılığı verme.

revü fAlm. revue] [Fr. Revue] [İng. revue, show]: Konu bakımından sıkı bir bütünlüğü olmayan, birbirleri ne gevşekçe bağlanmış, tablo ya da skeçlerden kurulu kimi eğlendirici, kimi de alaycı, taşlayıcı özellikte bir gösteri. Revü, bir Fransız türüdür.

rihim (İsi. Tiy.) : Arap gölge oyununun kalıcı kişisi.

rismanbaz (Körm. O.) : İp üstünde yürüyerek hüner gösteren oyuncu

rol (Lat. Rotulus, tomar) fAlm. Rolle] : 1. Bir tiyatro oyuncusunun bir oyunda söylemesi gereken sözler. 2. Bir oyunda bir oyuncunun oynadığı ya da yaşadığı kişilik.

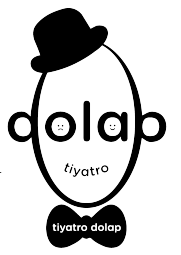
roman (Ort. O.) : Orta oyununda çingeneye verilen ad.

romantik tiyatro [Alm. romantisches Theater]: Masal, mitoloji, şiir, öykü havası olan oyunlar. Metafizik kavramlar, romantik yolda sahneye getirilir. Bu akım, Alman düşünürlerinin etkisi altında, Alman oyun yazarlarıyla başlamıştır. Bu oyunlar, konu olarak dağınıktır. Özde ve biçimde özgürlük düşüncesi, tiyatroya etkin bir yolda ilk bu akımla yerleşmiştir. Romantik tiyatronun doruk noktasında "Hernani" oyunu Victor Hugo'yu görürüz.

rubentbaz (İsi. Tiy.) : İran'da maskeli oyuncuların gösterisi.

sahne dili [Alm. Bühnensprache] : 1. Dünya tiyatrosunda her dilde sahne için lehçeden arınmış, örnek seslemeli dil. 2. Türkiye'de lehçeden ve ağızlardan arınmış, örnek seslemeli Türkçe.

salon tiyatrosu : Büyük tiyatro salonlarından ayrı olarak en çok 300-400 seyirci alabilecek büyüklükte, çoğu kez balkonsuz, galerisiz, sahne ile seyirci arasındaki uzaklığı ortadan kaldırmış olan, daha içten ve sıcak duygu etkisi sağlamak ereğiyle yapılan tiyatro salonu. Strindberg'in önermesiyle modern tiyatro yöneticileri XX. yüzyıl başında kurmuşlardır. Örn. Stanislavski'nin Moskova Sanat Tiyatrosu, Max Reinhardt'ın Berlin'deki Kammerspiele. Bugün, modern tiyatro yapıtlarında sahnesi ortada ya da çevrede olan ve az seyirci alan bu çeşit deneme sahnelerinin adıdır.

saltçılık [Alm. absolute Kunst] [Fr. absolutisme] [İng. Absolutism] : 20. yüzyılın başlarında çıkan ve konusuz olarak yalnız renk ve çizgi uyumuna dayanan resim çığırının tiyatroya uygulanması. Sözcüklerin yalnız ses düzeni ve bunların uyandırdığı duygular üzerine kurulu oyun türü.

saltika [Lat. saltika] : Sözsüz oyunlara eşlik eden Roma dans oyunu türü.

samıt (T. K.O.) : Sessiz ve sözsüz köy oyunlarına verilen ad.

sanat tiyatrosu [Alm. Kunsttheater] [Fr. théâtre d'art] [İng. Art theater]: Salt sanat düşüncesi ile kurulmuş tiyatro. Tecim tiyatrosunun karşıtıdır.

saray tiyatrosu [Alm. Sch/osstheater] : XIII. yüzyılda saraylarda krallar, sultanlar ve uyduları için özel oyunlar oynayan, ücretini saraydan alan topluluk.

satir [Lat. satur=tok, dolu]. [Alm. Satire]: Taşlama, yergi. İnsanların ve çevrelerin kusurlu yanlarını alaya alma.

satmak (Tul.) : Bir jestin, bir mimiğin, bir tümcenin, bir bölümcüğün altını çizmek, vurgulayıp belirtmek.

saturnalia : Eski Roma'da ekin tanrısı Saturnus için her yıl 17 aralık'ta yapılan ve yedi gün süren tören.

satyr [Yun. Satyros] [Alm. satyr] : Dionysos törenlerinde koronun hayvan maskeli oyuncusu (Satır.)

satyr oyunu [Alm. Satyrspiel] [Fr. satyre] [İng. satyr play] : Antik tiyatrodaki yarışmalarda, her yazarın üç tragediyadan ayrı bir de komedyaya yeteneğini belgelemek için güldürü türünde yazdığı oyun.

sekban (Kar.) : Yeniçeri ocağından bir tip.

selen [Alm. Ton] [Fr. son] [İng. sound] : Genel anlamı içinde, insan sesi olmayan herhangi bir ses

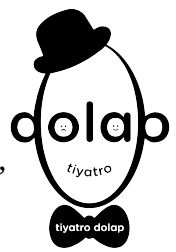
sentetik yöntem [Alm. Synthetisches system]: Oyunun konusu, başından başlayıp geriye dönüşler yapmadan, olay sırasına göre götüren yazış.

serim [Al m. Exposition] [Fr. exposition] [İng. exposition]: Oyunun başlangıç bölümü. Seyircilere kişilerin durumlarını, oyunun anlaşılması için geçmişteki olayları sahnedeki olay içine kaynaşmış olarak veren önemli bölüm.

serim bölümü [Alm. Expositionsakt] : Seyircilere kişileri, onların durumlarını, olayın başlangıcını aksiyon halinde veren bölümçük.

simultane sahne (Lat. Simul - bir anda) [Al m. Simu/tanbühne] [Fr. decor simultane] [İng. simultaneous stage] : Zamandaş bir oyun alanı üzerinde birden çok yerin aynı anda gösterilmesi. Böylece oyun için bir oyun yerinden öbürüne geçmek ara vermeden yapılabilir. Simültane sahnedüzeni ilk kez olarak Ortaçağın dinsel oyunlarıyla ortaya çıkmıştır.

sirmata [Lat. syrmata] : Romalı oyuncuların giysisi.

skapino [İt. scapino]: Commedia dell'Arte türünün uşak tiplerinden biri ; bol dökülüştü giysisi, sivri uçlu bir kaması vardır.

skaramuçiyo [İt. scarramucchio] [Fr. scaramouche]: Commedia dell'Arte türünün asker tiplerinden biri. Kendini öven, korkak,yalancı, sarhoş bir tiptir.

skeç (İng. sketch = taslak) [Fr. esquisse]: Olayları uzun uzadıya geliştirmeden, en can alıcı çizgiler içinde veren, çoğu kez günlük olaylara değinen, bir nükte ile biten, kısa süreli, espirili güldürü türü. Bugün revülerde, kabarelerde, radyo ve televizyon programlarında raslanmaktadır.

skene (Yun. Skene = çadı r) : Eski Yunan tiyatrosunda önce oyuncuların soyunup giyindikleri, sonra dekorların durduğu yer. Önce bir çadırken sonra ahşap (tahtadan) bir kulübe, daha sonra taştan üç kapılı bir bina olmuş ve gittikçe büyümüştür.

skinnis {Yun. skinnis}: Eski Yunan tiyatrosunda satirik oyunların dansları.

sogetto {İt. soggetto}: Commedia dell'Arte oyununun taslağına verilen ilk ad.

soti (Fr. sotie, sot = çılgın) [Al m. sottie = narrenstück]: Çılgınlık oyunu. XV. ve XVI. yüzyıllarda, Fransa'da eğlence ereğıyle yazılmış, kişileri çılgınlıkları içinde gösteren, çoğu kez temel olayı bulunmayan, dinsel, siyasal taşlama oyunu.

soytarı [Alm. Possenreisser, Clown] [İng. clown] : Bir oyunda, skeçte ya da sirkte gülünç hareketler ve sözlerle çevresindekileri güldüren oyuncu.

soyutçuluk [Alm. abstrakte Kunst] [Fr. abstractionnisme] [İng. abstractionism] : XX. yüzyılın başında çıkan ve sanatta konunun yalnız genel ve soyut biçimini hatırlatacak anlatış araçları kullanan öncü akım.

soyut tiyatro [Alm. abstraktes Theater] [Fr. théâtre abstrait] [İng. abstract theatre] : Önce resim sanatında kullanılan "soyut" terimi daha sonra, biraz değişik anlamda tiyatroya girmiştir. Olaylar dizisini ve oyuncu türünü gerçekçilik erklerinden ve alışıl gelmiş mantık düzeninden kurtarmak amacını güden, bir bütünlüğü olan tiyatro türü. İç dünyayı gerçek olarak alır. Konuşmalar ve oyun kişileri biçimsel ve anlamsal yoldan bozulur (deforme edilir). Karikatürleştirilir.

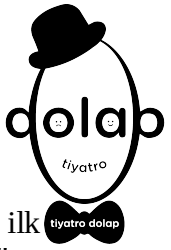
stanislavski yöntemi [Alm. Stanislavski-System] [Fr. système de stanislavsky] [İng. Stanislavski system] : Konstantin Stanislavski'nin (1863 - 1938) oyunculuk yöntemi. Oyuncunun duygu ve us yönünden kendini rolüne hazırlaması ve çalıştırması.

sürrealizm [Alm. Surrealismus] [Fr. surrea/isme] [İng. Surrealism]: XX. yüzyıl başlarında, Fransa'da Andre Breton'un, Freud'un görüşlerine dayanarak açtığı ve bilinçaltı gerçeğı düşte olduğu gibi parçaları birbirini tutmaz bir anlatım ile vermeye çalışan akım. (Gerçeküstücülük)

şamamiko (Kar.) : Ustaların Karagöz tipi için kullandıkları argo.

şano (Tul.) : Sahne.

şanson [Al m. song] [Fr. chanson] [İng. song] : 1 . Günlük ve politik konulara ya da aşk, şarap, yaşama sevinci gibi konulara değinen, kabarelerde söylenen şarkı, 2. Müzikli oyunlarda tek kişinin söylediğı şarkı. Örnek : Brecht'in yapıtları.

şarj rolü [Alm. Chargenrolle] [Fr. charge]: Kısa, ama keskin kişileştirme isteyen rol.

şeyh küşteri (Kar.) : İran'ın Küşter kasabası ndan Bursa'ya gelerek yerleşmiş ve söylentiye göre ilk Türk Karagöz'ünü perdeye yansıtmış olan kişi. Eski Karagöz ustaları, onu "Pirimiz Şeyh Küşteri" diye anarlar.

şorolo (Ort. O.) : Çocuk.

tartaglia (İt.) : Commedia dell'Arte türündeki kekeme tipi.

tatar (Kar.) : Ancak bir lehçe taklidi yapmak için perdeye seyrek çıkan bir tip.

tatbikat sahnesi [Alm. Studiobühne] : 1. Tiyatro ile uğraşan öğrencilerin tatbi kat görmeleri için küçük sahne. 2. Oyuncuların yeni üslup denemelerine yarayan küçük sahne.

tatlısu frengi (Kar. Ort. O.) : Avrupalılık taslayan doğulu hıristiyan tipi. Karagöz oyununda bu, çoğu kez Rum'dur.

tatu (Kar.) : Karagöz oyunu oynatılan kahvelere verilen ad.

tecim tiyatrosu [Al m. Geschäftstheater] : Sanat tiyatrosuna aykırı bir tiyatro türü. Amacı, eğitim yerine yalnızca kazançtır. Bunun içinde oynadıkları yapıtların sanat bakımından bir değeri yoktur. Ancak eğlendirici, hafif yapıtlar sahneye konur. Paris'de BulvarTiyatrosu , New York'ta: Broadway Tiyatrosu tipik örneklerdir.

temaşa (İsi. Tiy.) : İslam ülkelerinde sahne oyunları.

temaşa (Kar. Ort. O.) : Meddah, Karagöz, Orta Oyunu, tiyatro, kanto, dram ve benzeri körmük sanatlarının tümüne verilen ad.

teneke yuvarlamak: Eski Tuluat oyunlarında, çoğu kez adı "İbiş" olan uşak, sahne gerisinde bir gaz tenekesi yuvarlar, sahneye öyle girer, seyirciler de bu alışığı lagelmiş harekete gülerlerdi. Bu terim bugün de tuluata kaçan, ucuz araçlarla seyirciyi güldürmeye kalkanlara uygulanır.

tenih (Tul.) : Ermenice. Makyaj.

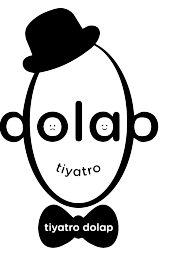
tersine kerteleme : Düşüş. iniş. Bir oyu nun doruk noktasından sonra gerilim yönünden dönüşü.

tersinleme [Alm. /ronieJ [Fr. ironie] [İng. irony]: Biriyle ya da bir olayla alay. Etkiyi çoğaltmak için, bir şeyin tersini söyleyerek alay etme ; birini sözle vurma.

tezli oyun [Alm. Thesenstück] [Fr. piece de theseJ [İng. thesis play]: Aksiyonun, düşüncelerle geliştirildiği oyun türü. Bu oyunlarda bir tezin tartışması yapılır, oyun kişileri, daha çok, yazarın düşüncelerinin ya da tezinin sözcüleri durumundadırlar. Örnek: Sudermann'ın (1857 - 1928) yapıtları.

thalia [Yun. thaleia] : Antik tiyatrodaki komedyanın kır şiiri dizesi. Bugünkü anlamı ile bütün tiyatronun simgesi ve koruyucusu. Belirtisi gülünç maske ve çarpık çoban sopası.

tip [Alm. typ] [Fr. Type] [İng. type] : İnsanları genellemesine yansıtan, kendine özgü kişiliği olmayan, daha çok bilinen kalıplardaki insanları gösteren oyun kişisi.

tirad [Alm. tirade] [Fr. Tirade] [İng. sali/ogay] : Oyun kişilerinin uzun soluklu konuşmalarına verilen ad.

tiran (Körm. O.) : Tuluat tiyatrosunda kötü adam tipi.

tirit (Körrn. O.) : Türk Tuluat tiyatrosunda ölecek durumda yaşlı adam.

tiyatro [Alm. Theater] ffr. théâtre] [İng. theater] [İt. otteoJ: (Yun.Theastai - görmekten "theatron" - genel görüş) Antik Yunan tiyatrosunda yalnızca seyircilerin "oturdukları yer" anlamına gelirken bugün genel olarak bütün dramatik gösterilerle ilintili çalışma alanını kapsar; tiyatro yapısını, eylemini ve kavramını karşılar. Tiyatro, kimi kez, "drama" kavramına karşıt olarak bir temsilin metind ışında kalan bütün yönlerini belirtir. Ancak "drama" yalnızca söz değildir, bunun yanı sıra oynayış anlamını da getirir; bunların ikisi birbirinden ayrılmaz. Öteki öğeler dekor, giysi, müzik ve danstır. Ayrıca, " Fransız tiyatrosu", "İtalyan tiyatrosu " dendiği zaman bu ulusların tiyatro yaşantılarının bütün yönleri ; Cornei lle'in tiyatrosu, Shakespeare'in tiyatrosu denildiği zaman bu yazarların oyunları anlaşılacaktır. Türkçeye "tiyatro" terimi İtalyanca "teatro" sözcüğü ile girmiştir.

tiyatro dili [Alm. Bühnenaussprache] [fr. langage théâtrale] [İng.theatrical language] : Oyun kişilerinden her birinin özelliklerini belirten, yazı, edebiyat ve konuşma dilinden ayrı, doğal, rahat kestirme, yoğun ve gerilimli konuşma dili.

tiyatro dönemi [Alm. Spielzeit] [Fr. saison théâtrale] [İng. Theatre season] : Tiyatro çalışmalarının başlangıcı ile bitimi arasındaki süreyi kapsayan aylar. Genel olarak, yılın dokuzunca ya da onuncu ayında başlar; yeni yılın, beşinci ya da altıncı ayının sonunda biter.

tiyatro sanatı [Alm. Theaterkunst] {Fr. art de théâtre} {İng. art of theater} : 1 . Çeşitli sanat kollarını (edebiyat, m üzik, dans, resim, mimarlık) özellikle de oyunculuk sanatını birleştiren sanat. 2. Belirli kişiler arasında geçen bir olayı, kişileri canlandıran oyuncular, sahneye koyuş, dekor, ışıklama, müzik ve çeşitli efektleri ereğe en uygun biçimde düzenleyip tiyatronun gereklerine göre kullanan sanat. 3. Tiyatro sanatı üç ana bölüme ayrılır : Dram, Opera-operet ve Balet.

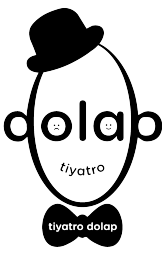
tiyatro tekniği [Alm. Theatertechnik] [Fr. technique du théâtre] [İng. theatre technique] : Yazar, yönetmen, oyuncu ya da tiyatronun öbür alanlarındaki kişilerinin bilmesi gereken tiyatro kurallarının ve gereçlerinin uygulanması işine verilen ad.

tiyatro türleri [Alm. Theaterarten]: Oyunların işled ikleri konularda ve bu konuları işlerken kullanılan anlatımlar yönünden ortaya çıkan değişik yapıtların özelliklerine göre ayrıldıkları çeşitler: Bulvar tiyatrosu, Politik tiyatro, Psikolojik tiyatro vb ...

toplumcu oyun [Alm. soziales Drama] [İng. social drama] : İşçi hareketleriyle ortaya çıkmış, toplumun ekonomik durumuyla ilgili oyun. Gerçekçi tiyatronun son yazarları toplumu konu olarak almışlardır. Çağımızda bu eğilim, özellikle ilk kez G. Hauptmann'da sonra da genç kuşak İngiliz yazarlarında izlenmektedir.

toplumsal oyun [Alm. Gesellschaftsstück] [İng. social play] : Toplum sorunları üzerine eğilerek tartışan ve ahlak yönünden tutumu olan oyun.

tragedya [Al ni. tragödie] [Fr. Tragedie] [İng. tragedy] : (Yun. "Tragos - keçi ile Ode - ezgi). "Keçi ezgisi" anlamında ortaya çıkmıştır. Sonradan özel bir türün adı olmuştur. Antik ve Klasik tanıma göre, yüceltilmiş sözlerle yazılan, bir kahramanın iyi bir durumdan kötü bir duruma düşmesiyle, duyusal arın mayı sağlayacak acıma ve korku duygularına yönelen bir oyun türü.

Klasik anlayışta manzum olarak yazılan tragedya, daha sonra düz yazıyla da yazılmıştır. (Örn. Aiskhylos, Sophokles, Euripides, Corneille, Racine, Goethe ve Schiller).

tragikomedy [Alm. **Tragikomödie**]: Tragedya ile komedyanın bileşiminden ortaya çıkmış bir oyun türü. Tiyatro tarihi içinde en gerçek tragikomedy kişilerinden biri Shakespeare'in "Onikinci Gece" oyunundaki Malvolio karakteridir.

tragedyanın öğeleri [Alm. **Bestandteile der Tragödie**]: Aristoteles'in Poetika adlı yapıtında tragedyanın şu öğeleri taşıması önerilmiştir : 1 . Konu, 2 . Davranış, 3 . Konuşma, 4 . Düşünce, 5 . Dekor, 6 . Müzik uyumu.

trak [İng. **trac**]: Oyuncunun sahneye çı kacağı sırada ya da oyun sırasında, korkuya kapılması, rolünü unutmaması.

tuluat [Alm. **Schnieren**] [İng. **improvisation**]: Metin dışı, içe doğduğu ve akla geldiği gibi hareket etmek, söz söylemek. Hazırlıklı olmadan konuşmak, yanıtlamak ve gülünç hareketler yapmak.

tuluat tiyatrosu [Alm. **Scmierentheater**] [Fr. **theâtre d'improvisation**]: Önceden yazılmış bir metne dayanmadan, ama (Kanava'sı) örgüsü önceden bilinen, oyuncuların bir kanavayı esas tutup o andaki buluşları ile geliştirdikleri halk tiyatrosu.

tumturaklı konuşma [Alm. **Deklamieren**] [De. **diction declamatoire**] [İng. **declamatory diction**]: Söz söylerken abartılı bir yolda konuşmak, "deklamasyon" yapmak. Cafcaflı, abartılı, yüksek tonla konuşma.

tümcül tiyatro [Al m. **totales Theater**]: Tiyatroyu, bütün sanat kollarının kaynaştırılmasıyla ortaya çıkartmayı öngören tiyatro anlayışı.

tümcülük [Alm. **integralismus**] [Fr. **Integralisme**] [İng. **Integralism**]: XX. yüzyıl başlarında çıkan öncü sanat hareketlerinden biri ; konu olarak aldığı düşünceyi, duyguyu hiç eksiksiz ortaya koyma çabasını güder.

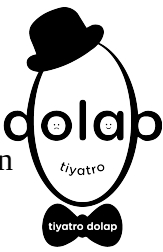
uyarlamak [Al m. **Adaptieren**] [Fr. **adopter**] [İng. **adopt**]: Yabancı bir tiyatro yapıtını yerli dile çevirirken, kişileri, olayları, töreleri yöreselleştirmek. Yabancı yapıtı yöresel havaya uygun biçimde yerleştirme.

üç birlik kuralı [Alm. **drei Einheiten**] [Fr. **trois unites**] [İng. **Three unities**]: Klasik oyunların özelliği olan Yer-Zaman-Olay birliğini getiren kuram

üstat (Kar.): Birinci sınıf karagözcülere, ortaoyuncu lara, tuluatçılara verilen sıfat.

vale (t) [Lat. **valetus**]: Uşak rolü, çok ku maz, dolapçı bir tip. Bu rolü oynayan oyuncunun çok zeki, canlı, esnek olması gerekir

varoluşçu tiyatro [Alm. **existentialistisches theater**] [Fr. **Theatre existentiel/iste**] [İng. **existentialist theatre**]: Varoluşçu düşünceyi yaymada kullanılan tiyatro türü. Özellikle Sartre, Camus'nun oyunları ile bilinir. İnsanın dışı ve kendine olan yabancılığı, yalnızlığı, kişinin davranışlarıyla var olduğunu, karar zorunluğu ve sorumluluğuyla kendini gerçekleştirdiğini savunan tiyatro türü.

vodvil [Fr. vaudeville] [İng. vaudeville]: Tanıma yanılmalarına ve olguların tuhaflığına dayanan kaba çizgili güldürü türü.

yapmacık [Alm. gehünsteltes Spiel] : Doğal olmayan oyun yöntemi. Bir oyuncunun, rolünü doğal ve inandırıcı bir rahatlıkla oynayacak yerde ona gereksiz ve aşırı jestler katması.

yedek [Fr. doubleur, doublure] fAlm. Doubleur]: Asıl oyuncunun yerine çıkan oyuncu.

yılgı tiyatrosu [Fr. théâtre de cruauté] : İçinde tüyler ürperten, korkunç sahneler bulunan, seyirciyi korku duygularıyla kavrayan tiyatro türü : Örn. Grand Guignol

yüzen tiyatro [İng. showboat]: 1. Bir gemi, bir vapur içinde ya da üstündeki tiyatro. 2. Amerika'da Mississippi ırmağındaki eğlence ve tiyatro gemisi.

zaman makinesi [Alm. Zeitmaschine]: H. G. Wells'in ortaya çıkardığı bir deyim. Gerçek zaman sırasını bozmak, geçmişi gelecekle, geleceği şimdiki zamanla karşıtlamak. Priestley'in oyunları bu düzeni gösterir. Örn. Conway'ler ve Zaman.

zirzop (Kar.) : Delişmen bir tip. Perdeye sık çıkmaz